

A konferencia második napján történelmi, irodalmi és nyelvészeti érdekű előadások hangzottak el: *Alexander Tinschmidt* az utódállamokat érintő nagyhatalmi törekvéseket vizsgálta (Die Donau und das Kräfteverhältnis zwischen den Grossmächten nach dem ersten Weltkrieg), *Sigfried Höppner* pedig harmincegy évvel ezelőtti újság-cikkekből válogatott egyoldalúan (Wiederspiegelung der Konterrevolution 1956 in der Presse der DDR). *Andrzej Sieroszewski* Varsóból a lengyel–magyar érintkezéseket, s főleg ezek változó megítélését mutatta be *lengyel* nyelvű előadásában (Die Aufgaben des im Ausland lebenden Hungarologen – aufgrund polnischer Erfahrungen), majd két irodalmi vizsgálat következett: a berlini hungarológia legnagyobb tekintélye, a generációkat nevelő *Paul Kárpáti* tartott előadást (Zum Generationsbegriff mit Blick auf die neuere ungarische Literaturgeschichte), utána pedig fiatal, műfordítóként is jeles tanítványa, *Irene Rübberdt* következett (Möglichkeiten von Zu-Flucht in der literarischen Moderne: Kosztolányi und Rilke). A kétnapos ülést érdekes nyelvészeti, illetve tudománytörténeti előadások zárták (*Klaus Rackebbrandt*: Zu den deutsch–ungarischen Beziehungen vom Aspekt der Lehnprägungen; *Kornya László*: Das Wirken ungarischer Lektoren an der Berliner Universität 1917–1945 im Spiegel der „Ungarischen Jahrbücher“; *Haik Wenzel*: Die verschiedenen Funktionen des Verbalpräfixes *meg-* im Zusammenhang mit den Merkmalen des verbum simplex).

A Gragger Róbertre emlékező ülészak után a résztvevők koszorúkat helyeztek el a dahlemi temetőben lévő síron. A konferencia előadásait a *Berliner Beiträge zur Hungarologie* következő, második és harmadik kötetében jelentetik meg.

Ötvös Péter

Az irodalmi posztmodernség fogalma

Irodalomtudományi kollokvium

Veszprém, 1988. II. 22–24.

A kollokviumra az MTA Irodalomtudományi Intézete és a Bayreuth-i Egyetem Világirodalmi Tanulmányok Intézete között létrejött együttműködési megállapodás alapján került sor. A kollokvium témáját a két résztvevő intézmény közösen határozta meg.

A posztmodernség körüli tudományos (és ideológiai) vita alapsajátosságai érthetően meghatározták ennek a kollokviumnak is a szerkezetét, gondolatmenetét. Minthogy a nemzetközi szakirodalom általában a modernség fogalmával állítja szembe ezt a művészeti jelenséget, s nemegyszer korérezéssé, kortudattá szélesíti, kézenfekvő volt, hogy a kollokviumot bevezető előadások mindenekelőtt a téma megközelítésének problémáival nézzenek szembe. *Erika Fischer-Lichte* bevezető előadásában (Postmoderne: Ende oder Postsetzung der Moderne?) – elsősorban Ihab Hassan felfogását bírálva – a posztmodernség irodalmi-művészeti sajátosságait a modernség hasonló jellemzőivel vetette össze, s rámutatott, hogy pusztán a szemléleti-alkotástechnikai jellemzők elemzésével nem lehet elkülöníteni egymástól a két művészeti paradigmát. Mivel a posztmodernség művészi karakterisztikumai nagy számban fellelhetők a század első felének művészetében is, elkülönítésük csupán a hasonló struktúrák funkcionális vizsgálatával lehetséges: ugyanazok az alakítástechnikai eljárások esetleg egészen

eltérő funkcióban jelenhetnek meg a század utolsó harmadának irodalmában, mint a klasszikus modernségben, vagy az avantgarde művészetében.

Kulcsár Szabó Ernő előadásában („Die Weltzerdacht” – Die Postmoderne angesichts: der vollendeten Krise abendländischer Wersetzungen) a modernség-posztmodernség dichotómia helyett a 20. századi művészetek történetének jobban megfelelő hármasság (klasszikus modernség, történeti avantgarde, párhuzamosság) alkalmazására tett javaslatot. Mivel a modernség fogalma poétikailag és szemléletileg egymást kizáró (klasszikus modernség, illetve avantgarde) művészeti struktúrákat foglal magába, nem alkalmazható egységes művészeti paradigmaként. Mind individuumszemléletük, mind jelhasználatuk eltérő ösztönzést ad a posztmodernségnek.

A dolgozatokat követő vita világossá tette, hogy mindenekelőtt szövegorientált elemzések dönthetik el, mily mértékben, s milyen érvennyel határozhatók meg a specifikusan posztmodern sajátosságok, melyeknek az „anything goes” jelszava ellenére alighanem pontosan körülírható struktúrák szolgálnak alapul. Mindenekelőtt azt kell itt figyelembe vennünk, hogy a posztmodernség az előző két irányzattal szemben egészen más történeti feltételek között keresi a maga válaszait, s közben gyökeresen új recepciós beállítódásokat követel meg.

A posztmodernség kultúrspecifikus vonásait vizsgáló előadások (*János Riesz*: Afrika – Die literarische Konstruktion eines Kontinents – „Postmodernism” als methodologische Vorgabe, *Bojtár Endre*: A posztmodern a közép- és kelet-európai irodalmakban, különös tekintettel a cseh irodalomra) megállapították, hogy régióként más típusú válaszok formálódnak meg az ide tartozó műalkotásokban, ha ezeknek a válaszoknak nem hagyjuk figyelmen kívül az ideológiai-politikai jelentését. Nálunk a szocializmus válságára, Nyugat-Európában a posztindusztriális társadalmak krízisére adott felelet volna a posztmodernség ideológiai tartalma. A két előadás vitája részint irodalom-, illetve művészetideológiai kérdésekre, részint a világirodalmi régiók összehasonlító vizsgálatának szükségességére irányította a figyelmet.

A posztmodernség forrásait, hagyomány szemléletét vizsgáló előadások (részben *Erika Fischer-Lichteé*, *Kulcsár Szabó Ernőé*, illetve *Walter Gebhardé*: Vom Ende des Wissenwillens. – Wahrheitsdestruktive Parallelen zwischen dem philosophischen und literarischen Diskurs der „Postmodernen” und Nietzscheanischen Perspektivismus) rámutattak arra, hogy az én, a szubjektum „feloldásának” folyamata a századvég–századfordulón kezdődik ugyan (Nietzsche: *Die Geburt der Tragödie*), de eme élmény posztmodern megjelenésformája elképzelhetetlen az avantgarde végrehajtotta átértelmezések pontos vizsgálata nélkül. Mert végső soron ma még eldönthetetlen, hogy a szubjektum dekonstrukcióját a posztmodernségben valamiféle végleges megszüntetés, vagy az én „újraalkotása” követi majd.

A konkrét szövegeket elemző előadások (*Klaus Schwind*: Verflüchtigung von Satire im gleich-wertigen Allerlei? – Anmerkungen zu Wirkungspotentialen „satirischer Texte” unter den Bedingungen der „Postmoderne” am Beispiel von Botho Straus „Kalldewey, Farce”, *Bernáth Árpád*: Magyar posztmodern írók: Esterházy Péter és „Csokonai Lili”, *Ónodi László*: Textualität und Dialogizität. Versuch der Wesenbestimmung der „Postmoderne”) az NSZK-beli, illetve a magyar irodalom egyes posztmodern technikáit vizsgálták, s mindenekelőtt az idézet-technika szerepének újszerűségére, az újfajta intertextualitásra mutattak rá.

A kétnapos kollokviumot – amelynek vitáiról német nyelven készült jegyzőkönyv – a két intézet további kutatási együttműködését meghatározó tervmegbeszélés követte. A megbeszélés ehhez a kollokviumhoz kapcsolódva a következő ülés témájául az avantgarde és a posztmodernség összehasonlító vizsgálatát jelölte meg, elsősorban abból a megfontolásból, hogy a veszprémi kollokviumon kirajzolódott megközelítésmódok alkalmazásával az irodalmi posztmodernségnek olyan dimenziói határozhatók meg, amelyek remélhetőleg az egész nemzetközi posztmodern véleménycserét is gazdagítani tudják majd (strukturák funkciómeghatározása, jelhasználat és szubjektumszemlélet változásai, térségi funkcióeltérések stb.).

Mind a külföldi, mind pedig a magyarországi résztvevők véleménye szerint a kollokvium magas színvonalú és jó hangulatú volt, folytatása feltétlenül szükséges.

Bodnár György–Kulcsár Szabó Ernő

Egyháztörténeti konferencia Pázmány Péter emlékezetére

A Római Katolikus Püspökkari Konferencia Egyháztörténeti Bizottsága, az Eötvös Loránd Tudományegyetem és az MTA Egyháztörténeti Bizottsága 1988. február 29–március 2. között közös konferenciát rendezett Budapesten, az Eötvös Loránd Tudományegyetemen. Az emlékülés megrendezését és témáinak kialakítását két évforduló határozta meg. Három és fél évszázada halt meg Pázmány Péter, 950 éve pedig I. (Szent) István király: e két jubileum kézenfekvő módon kínálta a témákat, annál is inkább, mivel az utóbbi években a magyar történelem e két kiemelkedő személyiségével kapcsolatban sok új kutatási eredmény halmozódott fel. A középpontban álló két kiemelkedő alak életműve mellett a konferencia programjában természetesen más témák is helyet kaptak.

A háromnapos ülészak megnyitóján *Fülöp József* akadémikus, az ELTE rektora köszöntötte elsőként a résztvevőket. Hangsúlyozta többek között, hogy a rendezvény fontos lépés a világi és egyházi történészek, művelődéstörténészek együttműködésében, s végső soron az állam és a katolikus egyház jó kapcsolatának fejlesztését teszi lehetővé. Hasonló szellemben köszöntötte *Paskai László* prímás, esztergomi érsek is a konferenciát. A bevezető előadást *Köpeczi Béla* művelődési miniszter tartotta. Hangsúlyozta, hogy Pázmány Péter rendkívüli hatást gyakorolt a magyar történelem menetére és művelődésünk fejlődésére egyaránt, s e nagy életmű kutatása egyházi és világi történészek közös feladata. Ezt követően *Michele Maccarrone* pápai prelátus felolvasta II. János Pál pápa köszöntő táviratát, s méltatta a magyar egyházi és világi historiográfiának azokat a törekvéseit, amelyek elősegítették mind az egyházak, mind a nemzet múltjának mélyebb megismerését.

Az első napnak szinte valamennyi előadása Pázmány Péterről, az egyetem alapítójáról szólt. *Szántó Konrád* főiskolai tanár az érsek főpásztori tevékenységét méltatta, *R. Várkonyi Ágnes* és *Benda Kálmán* politikai nézeteiről szólt, *Bitskey István* Pázmány neveltetésével kapcsolatban tett észrevételeket, *Szabó Ferenc* (Róma) pedig gráci éveiről és kegyelemtani vitájáról emlékezett meg. *Kállay István* Regnum Maria-